

Kuruluş Devri Osmanlı Diplomasisi ve Nitelikleri*

(1299-1451)

Ayşe Çekiç**

ORCID: 0000-0003-4214-1584

Öz

Osmanlı Devleti tarihi pek çok açıdan ele alınmış ve nitelikli çalışmalar ortaya konulmuştur. Osmanlı'nın diplomasisi tarihi ve bunun uluslararası sahada bulduğu karşılıklar ile ilgili çalışmalar ise çoğunlukla İstanbul'un fethi sonrasında ilgilendiren zaman dilimine yönelik olmuştur. Bu bağlamda bir boşluğu doldurmak adına Osmanlı kuruluş devri diplomasisini incelemeyi uygun gördük. Çalışmamızda Osman Bey'den başlayarak Fatih Sultan Mehmet'e kadar olan dönemde Osmanlı diplomasisinin amaç ve yöntemleri irdelenecektir. Kullandığımız yöntem kronolojik olarak her padişahı ayrı ayrı ele almaktan ziyade diplomasisi örneklemi üzerinden ilerleyecektir. Bu çerçevede Osmanlı ile diplomatik ilişki içerisinde bulunan Anadolu beylikleri ile Müslim - gayri Müslim devletler arasında kurulan yahut bozulan diplomatik ilişkiler ele alınacaktır. Elçiler, hediyeler, siyasî evlilikler, antlaşmalar, savaşlar, tehditler, mektuplar bu çerçevede örneklendirilecek somut argümanlardır. Bu çalışma sayesinde Osmanlı'nın imparatorluk öncesi devrinin dış siyasî yapılanmasının mantikî sağlamasını diplomatik ilişkiler üzerinden anlayacağız. Sonuç olarak ise Osmanlı kuruluş devri adına "ad hoc diplomacie" veya beylik diplomasisi tabirinin ne kadar doğru bir ifade olup olmadığını da saptamış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Kuruluş Devri, Diplomasisi, Elçiler, Hediyeler, Mektuplar, Antlaşmalar

Gönderme Tarihi:20/07/2018**Kabul Tarihi:20/08/2018**

*Bu çalışma TÜBİTAK BİDEB 2211-A Doktora burs programı kapsamında desteklenmektedir.

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-Posta: aayseceki@gmail.com,

Ottoman Diplomacy in the Age of the Establishment and Its Features (1299-1451)

Abstract

The history of the Ottoman State has been taken up in many aspects and qualified works have been put forward. The Ottoman history of diplomacy and the studies related to its international counterparts have mostly focused on the period of time after the conquest of Istanbul. In this context, in order to fill a gap, we considered it appropriate to examine the Ottoman diplomacy in the age of the establishment. The aim and methods of Ottoman diplomacy will be examined during the period from Osman Bey to Sultan Mehmet the Conqueror. The method we use will proceed chronologically through a sample of diplomacy rather than treating each sultan separately. In the method we use, each sultan will not be handled chronologically. Much more diplomacy will advance through the sample. This framework will deal with the diplomatic relations between the Anatolian principals, the Muslim or non-Muslim states with the Ottomans. Envoys, gifts, political marriages, treaties, wars, threats, letters are concrete arguments to be exemplified in this frame.

Through this work, we will understand the logic of the Ottoman Empire, the foreign political structure of the pre-empire period, through diplomatic relations. As a result, we will also determine whether the expression "ad hoc diplomacie" or diplomacy of the "beylik" is correct in the name of the establishment age of the Ottomans.

Keywords: Ottoman establishment age, Diplomacy, Envoys, Gifts, Letters, Agreements

Received Date: 20/07/2018

Accepted Date: 20/08/2018

Дипломатия Османской Империи в период его образования и его характеристика.

(1299-1451)

История Османского государства была рассмотрена с самых различных точек зрения и были написаны, качественные работы на эту тему. Работы, посвященные истории Османской дипломатии и его значению в международной арене, в основном принадлежат промежутку времени после завоевания Стамбула. Мы подумали, будет уместно исследовать дипломатию Османской империи во период его образования, тем самым восполнив данный пробел. В нашей работе будет тщательно рассмотрены цели и методы дипломатии Османской империи начиная со времен Осман Бея заканчивая временем правления Фатих Султан Мехмеда. Использованный нами метод предполагает рассмотрение в хронологическом порядке образцов дипломов, а не рассматривание дипломатии каждого султана в отдельности. В этом контексте будут рассматриваться установленные или испорченные дипломатические отношения Османской империи с Анатолийскими бейликами, мусульманскими – и не мусульманскими государствами. В этом контексте послы, подарки, политические браки, договоры, войны, угрозы, письма приводятся в качестве конкретных аргументов. Благодаря этой работе через дипломатические отношения мы поймем логическую организацию внешнеполитической деятельности до становления Османской империи империей. А в заключении мы определим насколько правильно или ошибочно название "ad hoc diplomacie" или «бейликская дипломатия», данное дипломатии Османской империи во время его образования.

Ключевые слова: период образования Османской империи, дипломатия, послы, подарки, письма, договоры

Получено: 20/07/2018

Принято: 20/08/2018

Çekiç

Giriş

Osmanlı devletinin kuruluşuna dair yapılan çalışmalar 20. yüzyılın başlarında hız kazanmıştır. Avrupalı bilim insanları Osmanlıların kuruluşunu izaha çalışan bir takım teoriler öne sürmüşlerdir. Bunların başında gelen Gibbons, Osmanlı devletinin kuruluşunu genel bir geçiştirmeye "ihtida" terimine oturtmuş ve Osmanlı'nın kuruluşunda Müslümanlaşmış Hristiyan ahaliye büyük pay çıkarmıştır. Ayrıca Gibbons devşirme usulünün bir ihtida vasıtası olduğu yorumunu da teorisine eklemiştir. Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* isimli eserinde Gibbons'un bu nazariyesini çürütmekle birlikte Osmanlı Devleti'nin kuruluş meselesinin acele hükümlerle açıklanamayacak kadar derin olduğunu da belirtmiştir.¹ Osmanlı devletine ilişkin Türkiye'de yapılan çalışmaların fikir ve yöntem babası olan Fuat Köprülü'nün kuruluş evresine dair ihtimamlı tutumu bu alanda çalışacak araştırmacılara uyarıcı mesaj taşımakla birlikte, Osmanlı kuruluş devrinin açıklanmasında görüş açısının geniş tutulmasının gerekliliğini de vurgulamaktadır. Bu sebepten Osmanlı Kuruluş devrinin ciddiyetle açıklanması bağlamında Osmanlı diplomasisinin niteliğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Osmanlı'nın diğer Anadolu beylikleri içerisinden sıyrılıp devletleşmesinde pek çok etken mevcuttur. Coğrafi sebepler, Bizans'ın içerisinde bulunduğu sıkıntılı durumlar, gaza ve cihat politikasının ileriye dönük tetikleyiciliği ve kısa sürede Osmanlı beyliğinin bir ayağının Rumeli'ye geçişi (yaklaşık olarak 1350'lerden sonra) gibi etkenler sayesinde beyliğin genişlemesi ve kurumsallaşması açıklanmaya çalışılır. Çalışmamızın temel felsefesi bu açıklama gereğince bir sac ayağı daha oluşturarak -ki bu Osmanlı kuruluş devri diplomasisidir- Osmanlı büyümesinin açıklanmasında kurgulanan teoriye "diplomasi" vasıtasıyla açıklık getirme gayesini gütmektedir. Diplomasi tabirine baktığımızda kökeni Grekçe asıllı "diploma" kelimesine dayanmaktadır. Grekçede ikiye katlanmış şey yahut katlanmış kağıt anlamına gelen diploma, eski Yunan dilinde *iki levha arasına yazılmış hukuk akdi* için kullanılan bir ifadedir.² Genel itibarıyla diplomasi tabiri bir devletin dış politikasında kurguladığı ilişkiler ağını karşılar.³

¹ Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2012, s. 42- 50.

² Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1998, s. 3; Timuçin Kodaman- Ekrem Yaşar Akçay, "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2010, S. 22, s. 76.

³ Uğur Kurtaran, "Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme", *OTAM*, 38/Güz 2015, s. 108.

Çekiç

Devletlerin ve milletlerin yönetimi sıradan sistemlerin altından kalkabileceği bir sorumluluk değildir. Bu sorumluluğun güncel hayatta ve devlet politikasında layıkıyla yerine getirilmesi ise aklın önderliği sayesinde mümkün olmaktadır.⁴ Bu açıklama bize devlet yönetimi adına kurgulanan politikaların reel çerçeve içinde ne denli akılcıysa devletin bekasının da o ölçüde kalıcı olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle Osmanlı kuruluş devri diplomasinin diğer etkenlerle eşgüdümlü olarak akılcı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü bugünden bakıldığında beylikten devletleşmeye ve akabinde imparatorlaşmaya evrilen siyasî bir yapı mevcuttur. O halde Osmanlı siyasal sarkacının güçlü bir yapılanmaya doğru yol almasında uygulanan diplomasinin rolü nedir? Bu soruya verilecek cevap diplomatik araçların (elçiler, mektuplar, hediyeler, siyasî evlilikler, söylemler, tehditler) nasıl, nerede ve hangi şartlar gereğince uygulamaya konulmasıyla yakından ilgilidir. Şimdi bu ilgiyi diplomatik araçlar üzerinden açıklamaya geçebiliriz.

1.Uç Beyinin Elçileri

Osmanlı'ya dair yazılı tarih anlatıları beyliğin kuruluşundan çok sonra merkezleşen yapıya paralel olarak ortaya çıktığından ötürü, *Tevârîh-i Âl-i Osmanlar'* da yazılanlara bakışımızda temkinli olmak zorundayız. Bununla birlikte tarihi verilerin tarihsellik açısından bir sürekliliği içerisinde barındırdığı gerçeğini de yadsıyamayız. Bu sebepten Osmanlı diplomasini, Osman Bey'in Tursun Fakı ile yaptığı konuşma minvalinde ele almamız beylik olarak Osmanlı'nın siyasal gelişim gerçeğine diplomasiden yaklaşmamıza da vesile olacaktır. Bahsi geçen konuşma Karacahisar'ın fethinden sonra gerçekleşmektedir: İlk Osmanlı kadısı olan Tursun Fakı, Karacahisar'ın alınmasına ilişkin "*Hanum! Sultandan izin gerektür*" der. Osman Gazi ise bu duruma sinirlenir ve "*bu şehri ben hod kendü kılıcumla aldum. Sultanın bunda ne dahli var kim andan izin alam. Ona sultanlık veren Allah bana dahi gazâyile hanlık verdi... Ve ger ol ben Âl-i Selçükven derse ben hod Gökalp oğluyın derin.*" der.⁵ Bu cümlelerden iki sonuç ortaya çıkarabiliriz. Bunun ilki Osmanlı'nın siyaseten varlığını ve özerkliğini belirtmesidir ki, bu durum Osmanlı diplomasinin de kendi bünyesinde başlangıcı kabul edilebilir. Diğer sonuç ise Anadolu siyasi yapılanmasının-Selçukluların iktidarsızlığı gerçeğine rağmen- bir diplomasiden zorunluluğu/tercihi içerisinde "*sultandan izin gerektür*" gerekçesiyle devam ettirildiğinin vurgulanmasıdır. Bundan sonrada Osmanlı diplomasinde bu kararlılık sürdürülecek ve Selçuklu geleneğinden gelen devlet olma yolunda

⁴ İbnü't- Tiktaka El- Fahrî, Devlet İdaresi, Halifeler, Vezirler Tarihi (H.632- 1258), (Çev. Ramazan Şeşen), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 27.

⁵ Aşıkpaşazâde, Menâkıb-ı Âl-i Osman, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2013, s. 28- 29; Sencer Divitçioğlu, Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu, Eren Yayınları, İstanbul, 1996, s. 20

Çekiç

diplomasi kurma zorunluluğu/tercihi benimsenecektir. Şimdi Osmanlı diplomasisinin- tespitimiz ölçüsünde- diplomatik araçlarını, kullanım inceliklerini ve tarihsel geçerlilik boyutunu elçiler aracılığıyla açıklamaya başlayabiliriz.

Bir devletin resmi temsilcisi sıfatıyla başka bir devlet nezdinde kabul gören ve devletler arası ilişkilerin kurulup geliştirilmesinde faal rol oynayan kişiye elçi denilmektedir. Elçi yahut ilçî Türkçe devlet, halk, ülke manasına gelen il kelimesinden türetilmiştir. Elçilik kadim zamanlardan beri var olagelen ve zamanla hukuki bir boyut kazanan vazife/müessesedir.⁶ Osmanlı'nın kuruluş yıllarından itibaren elçilerin devletler arası ilişkileri kurmada ve düzenlemede önemli bir diplomasi unsuru olduğu bilinmektedir. Bir uç beyliği olarak ortaya çıkan Osmanlı'da, elçiler ve onların faaliyetlerine göz attığımızda karşımıza çıkan tablo bu beyliğin tesadüf eseri imparatorlaşmadığını da gösterir mahiyettedir. Osmanlı elçilerinin icraatlarına baktığımızda bunlar: bir savaşın yahut seferin başlangıç haberi, bir düğün daveti, bir ittifak veya antlaşma içerikli konuların görüşülmesi ve ticarî çıkarlara matuf olmuştur. Gerek giden gerekse de gelen elçi örnekleri bize, elçilerin ikna etme, antlaşma sağlama ve muhbirlik yapmak gibi farklı işlevlerinin olduğunu da göstermektedir. Bu kısa açıklamadan sonra şimdi örneklere bakabiliriz.

Osmanlı kroniklerinde bir beldenin fethi esnasında kuşatılan bölge beyine elçi yollanması alışlagelmiş bir durum olarak göze çarpmaktadır. Orhan Bey 1324 yılında babasından devraldığı beylik topraklarını ziyadeleştirmek ve beyliği sağlam bir zemine oturtmak için Bursa üzerine yoğunlaşmıştır. Ve çok geçmeden 1326 yılında Bursa kalesi önlerinde görülen Orhan Bey kale tekfuruna elçi olarak Köse Mihal'i göndererek Bursa kalesinin teslimini talep etmiştir. Köse Mihal Tekfur'a " *hisarı ver dedi. Baras tekür eyitdi: İmdi ahd edelüm kimsenün bize zararı erişmeye...hisarı verelüm dedi. Mihal gelüp bu haberi Orhan Gazi'ye bildürdi. Bu ahdi Orhan Gazi dahi kabul etdi. Tekürüne haber göndürdi: bana birkaç yarar adam göndürsün. Bu hisardan çıkan kafiri Türk incitmesün dedi. Mihal otuz bin filoriye sulh etdi. Baras Tekür canile kabul etdi.*"⁷ Bursa fethi öncesinde Mihal'in anlaşma için tekfura gönderilmesi küçük nüanslarla Oruç Bey ve Hadîdî tarihlerinde de geçmektedir.⁸ Örnekte görüldüğü gibi Köse Mihal'in -ki kendisi kısa süre önce ihtida etmiştir- elçi olarak Bursa tekfuruna gönderilmesi diplomatik bir incelik taşımaktadır. Orhan Bey bu yolla Bursa tekfuruna kısa süre önce İslamlaşmış ve bunun da

⁶ Mehmet İpşirli, "Elçi", DİA, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 3.

⁷ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 42.

⁸ Oruç Bey, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 15- 19; Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 51.

Çekiç

ötesinde Osmanlı beyliğine tabiyetini arz etmiş bir gayrı Müslim'in beylik dairesine sorunsuz eklemeliğini vurgulamak istemiş olabilir.

Bir diğer örneği Osmanlı nezdine gelen Sırp elçisi üzerinden inceleyecek olursak: I. Murat'a Kosova savaşı (1389) öncesinde "*Laz kendii hana elçi göndürdi: Gel Kösova'da buluşalım ve illa sen dahi oğlanlarını bile getir. Ve benim bir oğlum var, ben dahi bile getiririn. Dedi. Hele buluşalım ya ceng ola veya sulh ola ve illa hana mübalağa armağanlar göndürmüşdi. Mektubunu karundaşum han deyü yazmışıdi...*"⁹ Burada gönderilen elçinin niyeti olası savaş öncesi Sultan I. Murat'ın askeri durumunu yoklamak ve gerekli tedbirleri ona göre almak olsa gerektir.¹⁰ Ayrıca Sultan Murat'ın katına gelen elçinin mübalağa armağanlarla gelmesi ve mektupta Sultan Murat'ın *karundaşum han* diye hitaba değer olması devletler arası ilişkilerde iplerin kopma noktasına geldiği savaş öncesi durumda bile diplomatik davranışların ne denli geçerli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu örnekler Osmanlı kuruluş devri adına devletlerarası arabulucu konumunda olan elçilerin karşılıklı diplomasi açısından önemini belirtmektedir.

Bunların yanında elçiler karşımıza bir de düğün davetçisi olarak çıkmaktadırlar. Bu sayede Osmanlı Beyleri, elçiler vasıtasıyla şöhretli düğünlerini komşu devletlerin bizzat müşâhede etmelerini mümkün kılarak ne derece kudrete sahip olduklarını göstermek istemişlerdir. Sultan I. Murat'ın, oğlu Yıldırım Bayezid'e Germiyan Oğullarından kız alarak yaptığı düğün Aşıkpaşazâde Tarihi'nde şu şekilde anlatılmaktadır: "*Düğünün esbabı müheyya ve müretteb oldu bi-kusur. Andan sonra etrafun beğlerine okuyucular göndürdüler. Karamanoğlu'na ve Hamidoğluna ve Mentешеoğluna ve Saruhanoğluna ve Kastamonu'da İsfendiyyar'a ve Mısır sultanına.....Ve her gelen kişi getirdiğini adet üzere peşkeşlerin çekdiler ve mertebesine göre oturdular.....Ve Mısır'ın dahi Sultandan elçisi geldi. Ol dahi getirdiği tuhfelerini çekdi. Anı cemi elçilerin üzerine yer gösterdiler.*"¹¹ Oruç Bey ise aynı düğün hakkında daha özel bir yorum yapmaktadır: "*Germiyanoğlu'nun kızını Sultan Bayezid'e alıverdi, âli düğün eyledi. Ol vakit Vilkoğlu'nu düğüne okudu. Vilkoğlu düğüne saçılık otuz bin filori gönderdi derler. Kamu beğler Vilkoğlu saçılığına hayran kaldılar.*"¹² Örnekte dikkat çeken husus düğün için Anadolu'nun yerel beylerine ve I. Murat'ın haraç güzarı Sırp despotu Vilkoğlu'na okuyucular (elçi) göndererek düğüne davet edilmesinin yanında asıl önemli nokta Mısır Memluk devletine davet için elçi gönderilmesidir. Burada I. Murat Mısır'dan gelen

⁹ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 85; Mehmed Neşri, Kitâb-ı Cihan- Nümâ, (Yay. F. Reşit Unat- M. Altay Köymen), C. 1, TTK, Ankara, 1995, s. 269.

¹⁰ Halil İnalçık, Kuruluş Dönemi (1300- 1481) Osmanlı Sultanları, İSAM, İstanbul, 2011, s. 120.

¹¹ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 79- 80.

¹² Oruç Bey, a.g.e., s. 26.

Çekiç

elçilere daha özenle davranıyor ve protokolde onları diğer elçilerin üstünde tutuyor. Bu davranışın devletleşen ve büyüyen Osmanlı'nın Yakındoğu'da önemli bir güç olan Memlukler nezdinde olumlu algılanmak için yapıldığını düşünebiliriz. Nihayetinde halifelik gibi bir gücü bünyesinde barındıran - ya da barındırdığı düşünülen - Memlukler'in takdirine şayan olmak, gaza ve cihad politikasıyla genişleyen Osmanlı'nın beklentisi olmuş olabilir. Ayrıca Sultan I. Murat'ın düğün vesilesiyle önemli diplomatik antlaşmalar yaptığını da görmekteyiz. Germiyan Oğullarından çeyiz adıyla Karaman ülkesine sınırdaş bölge olan Kütahya, Simav, Eğrigöz, Tavşanlı ve önemli gelire sahip Gediz şaphanesi alınmıştır. Hamid Oğullarından Hüseyin Bey'e yapılan zorlama sonrasında ise Göller Yöresi olarak isimlendirilen Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta satın alınarak ele geçirilmiştir.¹³ Bu ilhak siyaseti I. Murat'ın Anadolu beylikleri üzerinde sistemli bir vasallık kurma çabasının ürünüdür.¹⁴ Bunun yanında yine Sultan I. Murat'ın, Bayezid'den olma torunlarını sünet ettirirken Mısır'a davet elçileri yollaması da diplomatik açıdan Mısır'a verdiği önemle ilişkilidir.¹⁵

Osmanlı, Batılı denizci devletlerle de daima temas halindeydi. Bu temasın sağlanmasında Anadolu Selçuklu geleneğinin etkisi yadsınamaz. Provanslılar'ın 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun Güney Sahilleri ile Kıbrıs adası arasındaki ticareti düzenledikleri vakidir.¹⁶ Sultan Orhan'ın 1351- 1355 Ceneviz- Venedik savaşında Ceneviz'i, Bizans- Aragon-Venedik müttefikliğine karşı desteklemesi ince bir siyasetin örneğidir. Orhan'ın elçilerinin Ceneviz amiraliyle buluşup Pera'yı (Galata) müttefik güçlere karşı savunmada Ceneviz'e destek olacaklarını belirtmesi, gelişen Osmanlı'nın kaderinde önemli bir dönüm noktası olacaktır. Savaş esnasında Üsküdar'a kadar gelen Orhan, 1000 okçusunu Ceneviz saflarında savaşması için gönderecektir. Bunun karşılığında Ceneviz Osmanlı'ya deniz aşırı faaliyetleri için gemi temin edecektir. Görüldüğü gibi kurulan diplomatik kanallar vasıtasıyla Ceneviz'in denizcilik tecrübesinden faydalanılmıştır. Bu sayede Osmanlı'nın Rumeli topraklarına geçişi ve Balkanlardaki hakimiyetini sağlamlaştırması daha kolay olmuştur.¹⁷

Ceneviz gibi Venedik de Osmanlı'yı yanında görmek isteyen denizci ve tacirlik geleneği çok gelişmiş bir devlettir. Ayrıca her durumu fırsat bilip ticari menfaatleri doğrultusunda diplomasiyi pek âla icra etmişlerdir. Hatta cenazelerde dahi elçilerin gelip imtiyaz kopardıkları görülmüştür. Sultan I. Murat'ın Kosova savaşında ölümünün ardından gelen Venedik elçisi Francesco Quirino Osmanlı nezdine taziyelerini sunmuş ve akabinde yeni

¹³İnalçık, Kuruluş Dönemi..., s. 110- 111.

¹⁴ Feridun Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, Timaş yayınları, İstanbul, 2016, s. 90.

¹⁵ Mehmed Neşri, a.g.e., s. 239.

¹⁶ W. Heyd, Yakın-Doğu Ticaret Tarihi, (Çev. E. Ziya Karal), TTK, Ankara, 2000, s. 596.

¹⁷ İnalçık , Kuruluş Dönemi..., s. 67- 69.

Çekiç

bir ticari düzenlemeyi gündeme getirmiştir. Kısacası burada asıl amaç Osmanlı limanlarından tahıl ihraç eden Venediklileri vergi mükellefiyetliklerinden kurtarmak yahut bunu daha düşük bir fiyata çekmek olarak görünmektedir.¹⁸ 14. yüzyılın ilk yarısında 2000 civarında Müslüman tüccarın Venedik'le ticari açıdan iletişimde olduğu göz önünde tutulduğunda ise Venedik'in gayretkeş tavrının mahiyeti daha net anlaşılmaktadır.¹⁹ Ayrıca Osmanlı ve Venedik nezdinde gerçekleştirilen elçi kabul törenlerindeki teşrifat benzerliğini de karşılıklı diplomasi faaliyetlerinin yansıması olarak kabul edebiliriz.²⁰

Bu kısa ve münferit örneklerden görüldüğü gibi Osmanlı diplomasi trafiği düşünüldüğünde elçilerin - giden ya da gelen - günümüz diplomatlarından pek de farklı olmadıklarını söyleyebiliriz.

2. Diplomatik Bir Araç Olarak Yazılı Antlaşmalar

Burada Osmanlı'nın siyasî ilişkilerine yön veren bir argüman olarak yapılan antlaşmalar üzerinde durulacaktır. Padişahın emriyle düzenlenen herhangi bir devlet, zümre veya ailelere özel haklar tanımak adına düzenlenen belgeye antlaşma/ahidnâme denilmektedir.²¹

Bapheus (Koyunhisar) savaşından sonra Bursa ovasının tekfurları Osman Bey'e saldırmak üzere ittifak etmişlerdir. Bizans'tan gelen emirle yapılan bu ittifak sonucunda girişilen Dimboz savaşında (1303) zafer Osman Bey'in olmuştur fakat Osman'ın yeğeni Aydoğdu (Gündüz Alp'in oğlu) bu karşılaşmada öldürülmüştür. Olayın ardından Bursa ve Adranos tekfurları kaçarak kalelerine sığınmışlardır. Kite tekfuru ise Ulubad kalesine sığınmak zorunda kalmıştır.²² Bunun üzerine Osman Bey, "*Ulubad tekfuruna haber göndürdü ki zebunumu vir ve illa gölbaşından dolanub vilayetini haraba virürüm dedi.*"²³ Durumdan korkan Ulubad tekfuru Osman Bey'e "*ahd edelüm. senden ve neslünden hiç birisi bu köprüden geçmeyeler zebununu vereyim*" dedi.²⁴ Nihayetinde Osmanlı tarafından hiç kimsenin Ulubad köprüsünü geçmeme şartıyla "*andlaşub ahidname tahrir etdiler.*"²⁵

¹⁸ Kate Fleet, Erken Osmanlı Döneminde Türk- Ceneviz Ticareti, (Çev. Özkan Akpınar), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 72.

¹⁹ Metin Ziya Köse, 1600-1630 Osmanlı Devleti ve Venedik Akdeniz'de Rekabet ve Ticaret, Giza Yayınları, İstanbul, 2010, s. 20.

²⁰ Maria Pıa Pedani, "Osmanlı Padişahının Adına" İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar, (Çev. Elis Yıldırım), TTK, Ankara, 2011, s. 5.

²¹ Mustafa Fayda, "Ahidnâme", DİA, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 535.

²² İncalcık, Kuruluş Dönemi..., s. 41- 42.

²³ Mehmed Neşri, a.g.e., s. 115- 117.

²⁴ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 33.

²⁵ Kemalpaşazâde, Tevârih-i Âl-i Osman, (Haz. Şerafettin Turan), C. 1, TTK, Ankara, 1991, s. 154.

Çekiç

Bu antlaşma da savaş sonrası barışın sağlanmasının yanında, Aydoğdu'yu öldüren şahsın Osman Bey'e teslim edilmesi meselesi de antlaşma dahilinde konuşulmuştur.

Bir diğer ahidnâme örneği Bursa fethi (1326) sonrasında karşımıza çıkmaktadır. Bursa Ahidnâme'sinin maddeleri ise şunlardır:

1.) *Şehre giren Osmanlı askerleri halka zarar vermeyecek (yağma olmayacak, esir alınmayacak).*

2.) *Gitmek isteyenler mallarıyla Osmanlı askerlerinin himayesinde şehri terk edecek.*

3.) *Teslimde Orhan Bey'e 30.000 altın ödenecek.*²⁶

Orhan Bey ve Bursa tekmuru arasında yapılan bu antlaşma Aşıkpaşazâde, Neşrî, Oruç Bey ve Hadîdî tarihlerinde ufak farklılıklarla zikredilmektedir.²⁷ Bursa'nın fethinden kısa süre sonra gerçekleşen İznik fethiyle (1331) İslam dünyasında haklı bir şöhret kazanan Orhan Bey, Irak'ın Celayirli sultanı olan Hasan-ı Büzürg ile de dostane ilişkiler kurmuştur.²⁸ Örneklerden görüldüğü üzere Osmanlı'nın genişlemesi onun sadece ezici gücünün varlığıyla açıklanmaktan ötededir. Bu sebepten Osmanlı yayılcı politikasında, diplomasi gücünün ve uzlaşmacı yeteneğinin varlığından rahatlıkla söz edebiliriz. Bu önermenin sağlamasını İzmit'in (İznikmid) fethi (1337) esnasında da görmekteyiz: "*Hisarın sahibi hatunun bir yarar ademisi varidi. Anı göndürdü kim; ahd edelim bize ziyanunuz dokunmaya, hisarı size verelim dedi, gidenimiz gitsin turanımız tursun....Orhan gazi eydür: sakınun bu kafirlerin bir çöpü gitmesin kim biz ahdimizde hain olmazuz dedi.*"²⁹ Bu ahidleşme rivayeti Neşrî, Kemalpaşazâde ve İdris-i Bitlisî'de de geçmektedir.³⁰ Burada sultan Orhan'ın "*ahdimizde hain olmazuz*" sözü antlaşmaların devlet ilişkileri adına bağlayıcılığının yanında Osmanlı adına bir şeref meselesi olduğunu da içerisinde barındırmaktadır.

Yıldırım Bayezid için düzenlenen düğünde Sultan Murat ile Hamidoğlu Hüseyin bey arasında bir va'de yahut ahidleşme olduğu rivayette zikredilmektedir: "*kim Hamidoğlu'nun elçisi gelmişidi. Anunile bir va'de olunmuşidi kim Hamidoğlu Hüseyin Bey vilayetini Murad Han Gazi'ye*

²⁶ İncalcık, Kuruluş Dönemi..., s. 52.

²⁷ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 42- 43; Mehmed Neşrî, a.g.e., s. 131- 133; Oruç Bey, a.g.e., s. 15- 16; Hadîdî, a.g.e., s. 51- 52.

²⁸ İncalcık, Kuruluş Dönemi..., s. 55.

²⁹ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 54.

³⁰ Mehmed Neşrî, a.g.e., s.152- 153; Kemalpaşazâde, Tevârih-i Âl-i Osman, (Haz. Şerafettin Turan), C. 2, TTK, Ankara, 1991, s. 35; İdris-i Bitlisî, Heşt Bihişt, (Haz. Mehmet Karataş - Selim Kaya - Yaşar Baş), C. I, Betav Yayınları, Ankara, 2008, s. 240.

Çekiç

satayıdı. İmdi ol ahdün üzerine Murad Han Gazi yürüdü Kütahiyye'ye çıktı. Hamidoğlu dahi bildi kim kendüye gelir. Adam gönderdi. Eyitdi kim: "Ben ol ahdin üzerine dururın. Akşehir ve Beğşehir'ini ve Seydişehir'ini ve Yalavac'ı ve Karaağac'ı ve Isparta'yı şer'i mektubilen satu bazar olundu"³¹ Feridun Ahmed Bey'in "Münşeatü's- Selâtn" isimli eserinde Hamidoğlu Hüseyin Bey tarafından gönderilen bir ahidnâme suretinden de bahsedilmektedir.³² Bunun üzerine ise anlaşmaya dahil olan bölgenin "şer'i mektup" ile Osmanlı'ya devredildiği anlatılmaktadır. Ve Hamidoğlu Hüseyin Bey "şer'i mektup" olarak anılan belge -açık bir beyanat olarak düşünülebilir- ile kendine ait toprakları Sultan I. Murat'a devretmiştir.

Bir diğer antlaşma örneği olarak Yıldırım Bayezid'in Bizans imparatoruyla yaptığı sulhe bakabiliriz: Yıldırım Bayezid Niğbolu (1396) zaferinin ardından Güzelcehisar'ı (Anadoluhisarı) yaptırmış ve İstanbul muhasarasına hız kazandırmıştı. Ancak Anadolu'da Timur tehdidinin belirmesiyle Yıldırım Bayezid Bizans ile bir antlaşma yaparak kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştı. Sonuç olarak Bizans'la aşağıdaki şartlar gereği antlaşma yapmıştı:

- 1.) *Her sene Osmanlı hazinesine verilmekte olan haracın arttırılması.*
- 2.) *İstanbul'da bir Türk mahallesi kurularak bir cami yapılması.*
- 3.) *İstanbul'daki Müslümanlarla Rumlar arasında tahaddüs edecek ihtilafları İslam hukuku üzere halletmek için bir kadı tayini.*
- 4.) *Silivri'de dahil olmak üzere Silivri'ye kadar olan yerlerin Osmanlı'ya terki.³³*

Antlaşmadan büyük bir üzüntüyle bahseden Dukas, kroniğine şunları da kaydeder: " Bayezid, elde ettiği bu zaferden kibirli ve mağrur olarak imparator Manuel'e elçiler gönderdi ve Constantinopolis'in teslimini istedi."³⁴ Yıldırım Bayezid'in İstanbul muhasarası ve sonrasında yaptığı antlaşma Bizanslıları o kadar korkutmuş olmalı ki; kısa bir Bizans kroniğinde bu durum daha feci bir yoruma büründürülmüştür: "Ve 6907 yılında Andronikos'un oğlu İmparator İoannes Agarenlerin (Türkler) arhontu Pagiazites'in (I. Bayezid) teşvik ve nasihatıyla Kostantinopolis'e geldi; o bir

³¹ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 82.

³² Feridun Ahmed Bey, Münşeatü's- Selâtn, C. 1, Takvimhane-i Amire, İstanbul, (H.1264-1265 /M. 1848- 1849), s. 97- 98- 99.

³³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. 1, TTK, Ankara, 2011, s. 291- 292; Dukas, Kronik 1341- 1462, (Çev. V. Mirmiroğlu), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 45- 46.

³⁴ Dukas, a.g.e., s. 48.

Çekiç

*ay boyunca imparatorluk görevini ifa etti"*³⁵ Osmanlı- Bizans antlaşma geleneği Yıldırım Bayezid'in ölümünün ardından Çelebi kardeşlerin taht mücadeleleri esnasında da devam ettirilmiştir.³⁶

Osmanlıların yapmış olduğu antlaşmalarda defaatle vurguladıkları önemli bir nokta da haraç meselesi olmuştur. Çünkü antlaşmaya muhatap devletten haraç alınması hem önemli bir gelir kapısı hem de karşı tarafa olan üstünlük olarak değerlendirilmiştir. Haraçlar konusunda Momcilo Spremiç'in hacim olarak mütevâzı fakat muhteva olarak nitelikli çalışması Osmanlı'nın antlaşmalar gereğince haraçlara ne denli önem verdiğini Venedik Cumhuriyeti özelinde göstermektedir.³⁷ Burada Osmanlı'nın ahidnâmeler vasıtasıyla yabancı tüccarları koruyup devletin ticari faaliyetlerinin aktif bir seyirde işlemlerini temenni ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.³⁸

Bu başlığa son verirken mektuba benzeyen fakat bunun yanında antlaşmaların sağladığı gibi sulhü de beraberinde getiren bir belge türünden bahsetmeden geçemeyeceğiz. Bu, Feridun Ahmet bey'in eserinde "daraatname/zaraatname" olarak zikredilen ve bir itaatname olarak değerlendirebileceğimiz belge türüdür. Sultan II. Murat'a Mardin hakimi Nasuriddin bey ve Bitlis hakimi Muhammed bey tarafından itaatlerinin göstergesi olarak gönderildiği bahs olunmaktadır.³⁹ II. Murat'a ilişkin bahsedebileceğimiz son rivayet 1424 yılına yerleştirilmiştir. "*Şubat ayının 20'sinde, Pazar günü, Emir Mouratpeis (Murat bey/ II. Murat) bizim imparator ve hükümdarlarımızla yeminli barış yaptı*".⁴⁰ Burada Bizans'la yapılan barışın yeminleşme şeklinde yapılıyor olması dikkat çekicidir.

3. Bir Diplomasi Aracı Olarak Mektuplar

Mektup, Arapça yazmak anlamına gelen "ketebe" kökünden türetilmiş bir kelimedir. Araplar, yazılan şey manasına gelen mektup kelimesi yerine risale, vasiyye, ahd tabirlerini de kullanmaktadır.⁴¹ Bu da bir anlamda diplomatik belge olarak mektubun işlevsel açıdan farklı kullanımlarının olduğuna işaret etmektedir. Osmanlı kuruluş devri özelinde

³⁵ Şahin Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora), İthaki Yayınları, İstanbul, 2013, s. 86.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. George T. Dennis, "1403 Tarihli Bizans - Türk Antlaşması", (Çev. Melek Delilbaşı), Orientalia Christiana Periodica, Vol. XXXIII, 1967, s. 153- 166.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Momcilo Spremiç, "XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'nin Şarkta Ödediği Haraçlar", (Çev. Mahmut H. Şakiroğlu), Belleten, C. XLVII, S. 185, 1983, s. 363- 390.

³⁸ Köse, a.g.e., s. 14.

³⁹ Feridun Ahmed Bey, a.g.e., s. 209- 212.

⁴⁰ Kılıç, a.g.e., s. 90.

⁴¹ Nebi Bozkurt, "Mektup", DİA, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004 s. 13.

Çekiç

mektup kullanımına ilişkin ilk örnek şu şekilde zikredilmektedir: "Şeyh Ede Balı kim Osman Gazi'nün düşünüyü tabir etdi ve padişahlığı kendüye ve neseb ü nesline muştuladı. Yanında şeyhün bir müridi vardı. Adına Derviş Turud oğlu derleridi.

O derviş eydür: "Ey Osman Gazi! Sana padişahlık verildi. Bize dahi Şükrane gerek" dedi.

Osman Gazi eydür: "Her ne vakit kim padişah olam sana bir şehir vereyim" dedi.

Derviş eydür: "Bize şu köycügez yeter, şehirden vazgeldük" der. Osman Gazi kabul etdi.

Derviş eydür: "Bize mektub ver imdi."

Anlatının devamında Osman gazi mektup yazamadığından onun yerine nişane olarak atalarından kalan kılıcıyla bir maşrapa verir. Akabinde Osman gazi " *Hak ta'ala beni bu hizmete kabul edecek olursa, benim neseb ü neslim dahi bu alamenti göreler kabul edeler.*" der.⁴² Dervişin Osman Gazi'den muştuluk olarak mektup talep etmesi, bey elinden çıkan mektubun Temliknâme olarak da kullanılıyor olduğunu yahut olabileceğini düşündürmektedir.

Yıldırım Bayezid tahta çıktığında Sırp (Laz) beyi " *Vılkoğlu dahi Bayezid hana elçi gönderdi, mübalağa armağanlar ile. Ve hem taht mübarek olsun dedi ve hem anası ağzından dahi bir mektup yazdı*"⁴³ Bu örnekte görüldüğü üzere Yıldırım Bayezid'e gelen elçi onun sultanlığını kutlamak adına bir mektup takdim etmiştir.

Yıldırım Bayezid devrinde Timur tehlikesi baş gösterince Osmanlı'nın Memlukler ile ortak işbirliği içerisine girdiğini görmekteyiz. Yıldırım Bayezid Timur'a karşı elini güçlendirmek adına Memluk sultanı Ferec'e bir mektup yollamış ve mektubunda Timur'a karşı müttefik olmayı teklif etmiştir. Bu sayede Timur'a karşı Osmanlı- Memluk ittifakı oluşmuştur.⁴⁴ Bu örnekten hareketle diplomatik bir belge olarak mektubun devletler arası ilişkilerin olumlu yönde gelişmesinde önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Yıldırım Bayezid'in Emir Timur ile mektuplaşmaları da bu dönem adına dikkate değerdir. Burada mektupların içeriğinin ne olduğundan ziyade mektupların diplomatik bir araç olarak kullanıldığına odaklanmalıyız.

⁴² Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 12- 13.

⁴³ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 94; Mehmed Neşri, a.g.e., s. 331.

⁴⁴ İsmail Yiğit, Memlûkler H.648- 923/M.1250- 1517, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2015, s. 148- 149.

Çekiç

Örneğin İbn Arabşah'ın dediğine bakılırsa: Bayezid'e gönderilen mektupta döneminin "sahip kıranı" olarak nitelendirilen Timur'un Anadolu topraklarından nereleri istediği açıkça belirtilmektedir.⁴⁵ Nizamüddin Şami'de ise Yıldırım Bayezid'in Timur'dan Erzincan ve etrafında bulunan memleketlerin haracını istediğini ve bunun akabinde Timur'un Bayezid'e yazdığı mektupta bu isteğinden dolayı had bilmez olarak nitelendirildiği anlatılmaktadır.⁴⁶ Feridun Ahmet Bey'in eserinde de Timur tarafından gönderilmiş mektuplara yer verilmektedir.⁴⁷ Bu örnekler diplomatik ilişkilerde mektubun iki tarafı keskin bıçak olduğunu gösterir mahiyettedir. Zira Osmanlı- Memluk ilişkilerini müttefiklik çerçevesine yerleştiren mektuplaşma, Osmanlı- Timurlu örneğinde iki tarafı savaş meydanına çekmekle sonuçlanacaktır.

Sultan II. Murat'ın Uluğ Muhammed han ile mektuplaşması da dikkate şayandır. Altın Orda'nın son hanlarından olan ve Kazan hanlığının ilk hanı olarak da kabul edilen Uluğ Muhammed Han, Sultan II. Murat'a bir elçilik heyetiyle birlikte bitik (name- mektup) yollamıştır. 14 Mart 1428 tarihiyle kaydedilen bu mektup Topkapı Sarayı'nda korunmaktadır. Altın Orda - Osmanlı ilişkileri çerçevesinde Uluğ Muhammed Han'ın Sultan II. Murat'a hitaben: *"Evvelki han ağalarımız (ile) sizin Rum vilayetinin Sultan atalarınız elçi sözcü gönderişip, hediye selam alışıp, bazirgân ortak (tüccar ve hissedar) yürüşüb iyi varış geliş kılırlar imiş (iyi münasebetlerde bulunurlarmış). Sonra han ağamız Toktamış Han sizin büyük babanız gazi Beyazid Bey ile eski iyi adet üzere elçi sözcü gönderişip, hediye, selam alışıp ikisi dahi dostluk iyilik üzere Tanrı rahmetine vardılar."* demektedir. Mektuptan da anlaşıldığı gibi Altın Orda-Osmanlı ilişkileri Yıldırım Bayezid döneminde iyi bir seyir takip etmiştir. Bu sıcak ilişkiler II. Murat devrinde de devam ettirilmiştir.⁴⁸

Fatih Sultan Mehmet II. Murat'ın ölümünün ardından tahta çıktığında (1451) Karamanoğlu Mehmet Bey harekete geçip Hamid ilinden bazı kaleleri ele geçirdi. Ayrıca Germiyan, Menteşe ve Aydın ilinde eski hanedan üyeleri yeniden boy göstermeye başladı.⁴⁹ Sultan Mehmet Anadolu'da bir an evvel sükûnu temin edip Bizans tarafına yönelmeyi tasarladığından yönünü Karaman Oğullarına çevirdi. Sultan Mehmet'in ordusuyla geldiğini gören Karaman Oğlu İbrahim Bey'in tutumu ve sonrasında gelişen olaylar şu şekilde anlatılmaktadır: *"İbrahim Beğ... yüzü sarılık hastasının rengini aldı. Padişahın baskısının sıcağından ve*

⁴⁵ İbn Arabşah, Acâibu'l- Makdûr, (Çev. Ahsen Batur), Selenga Yayınları, İstanbul, 2012, s. 288- 291.

⁴⁶ Nizamüddin Şâmi, Zafernâme, (Çev. Necati Lugal), TTK, Ankara, 1987, s. 260.

⁴⁷ Feridun Ahmed Bey, a.g.e., s. 118- 119- 130- 133.

⁴⁸ İlyas Kamalov- İlknur Mirgaliyev, "Altın Orda - Osmanlı Münasebetleri", Akademik Bakış, C. 2, S. 3, (Kış 2008), s. 192- 193.

⁴⁹ İnalçık, Kuruluş Dönemi..., s. 188.

Çekiç

*hararetinden vücut derisi, yılan derisi gibi soyuldu. Doğru olmayan davranışından pişman oldu. Acizliğini, yenilgisini konu alan bir mektubu, o zamanın bilgeleri arasında yer alan mümtaz ve müstesna bir yeri olan Mevlâna Veli ile birlikte Padişahın dergahına ricada bulunmaya gönderdi. Suçunun kabulü ve ordunun gelişinin mazereti olarak, Akşehir ve Beyşehir beldesini, hediye (pişkeş) ile birlikte muhteşem Sultan'a sundu... Onun üzerine Sultan ahit ve sözleşmeyi pekiştirdikten ve Kur'an üzerine yemin ettirdikten sonra onun suçlarını affedip Edirne taraflarına döndü."*⁵⁰ Bu örnekte mektup barışı sağlama adına kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneklerden anlaşıldığı üzere, Osmanlı kuruluş devri açısından diplomatik bir belge olarak mektup: devletler arası dostluk icra etme, gergin devlet ilişkilerinin savaşa sonuçlanmasına sebebiyet verme, barışı sağlama, tahta çıkan sultanı kutlama ve bir bölgenin temlik edilmesinde kullanılan (kullanılmak istenen) bir belgedir.

4. Diplomatik Evlilikler ve İttifaklar

Osmanlı hanedanının bir diplomasi aracı olarak yaptıkları evlilikler de dikkat çekicidir. Osmanlı gerçekleştirdiği diplomatik evlilikler yoluyla toprak genişletme, barış sağlama veyahut kız alıp/ verme taraflığına göre üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmıştır. Eski çağlardan bu yana siyasi evliliklerde kız veren taraf genelde uzlaşıya muhtaç olan taraftır. Osmanlı tarihi boyunca gerek kız gerekse de erkek tarafı olarak hanedan ya da devlet evliliği gerçekleştirmiştir. Fakat burada vurgulamamız gereken önemli bir husus şudur ki: kroniklerde genel itibariyle gelin giden kızlar değil gelin olarak gelenler üzerinde durulmasıdır. Bu durum psikolojik olarak toplum tabanında ve devlet içerisinde Osmanlı siyasal kudretinin evlilik sözleşmeleri üzerinden vurgulandığını gösterir niteliktedir.

Osmanlı devletine adını veren Osman Bey siyasi evlilikler konusu mevzu bahis olduğunda ilk anılması gereken kişidir. Osman Bey bir gün göbeğinden büyük bir ağaç çıktığını ve bunun dallarının cihanı tuttuğunu rüyasında görür. Rivayetin devamında Şeyh Ede Balı'ya giderek rüyasını tabir ettirir. Meşhur yoruma göre Şeyh Ede Balı, Osman Bey'e: "*Oğul Osman Gazi! sana muştuluk olsun kim Hak taala sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun... ve benim kızım Malhun senün helalün oldu*" der.⁵¹ İlk olarak Aşıkpaşazâde'de anlatılan bu rivayetin gerçekliği kanıtlanamaz olsa da, Ocak'a göre bu durum şöyle yorumlanmalıdır: Aşıkpaşazâde, Selçuklu devrinde büyük bir isyanın baş aktörü olan Baba İlyas Horasanî'nin torunudur. Bu durumu 15. yüzyıl Osmanlı'sında pek kimse bilmemektedir.

⁵⁰ Hasan-ı Rumî, Ahsenü't- Tevârih, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK, Ankara, 2006, s. 297-298.

⁵¹ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 11- 12.

Çekiç

Şeyh Ede Balı, Baba İlyas'ın halifelerindendir ve Aşıkpaşazâde bu tasarlama ile nüfuzlu Vefaî şeyhi Ede Balı'yı evlilik yoluyla Osman oğullarına kayın ata (diğer deyişle akıl hocası) yapmıştır. Bu sayede Aşıkpaşazâde, atasının tarikini kendince devlet karşıtlığından devlet yandaşlığına taşımıştır. Görünürdeki bu birliktelikten ise Vefaîler, Osmanlı nezdinde hüsnü kabul görmüştür. Bu birlikteliğin her iki tarafa da (devlet- tarikat) sağladığı fayda aşıkardır.⁵² Bu örnek bize varlığı kesin olmayan fakat faydacılık namına gerçek gibi algılanan siyasi bir evliliğin dahi ikili ilişkilerde (devlet- tarikat) nasıl işe yaradığını kanıtlar niteliktedir.

Sultan Orhan ve Nilüfer Hatun'un evliliği de bu minvalde anılması gereken bir evliliktir. Bilecik Tekfuru oğluna Yarhisar Tekfuru'nun kızını almak ister ve düğün merasimi başlar. Sultan Orhan bir alicenaplıkla düğünü basar ve Bilecik kalesine gelin olacak Nilüfer'i oğlu Orhan'a nikahlar. Bu evlilikten Süleyman Paşa ve Sultan Murat doğacaklardır.⁵³ Örnekte de görüldüğü gibi Osman Bey muhtemel olarak Tekfurların evlilik yoluyla ilişkilerini geliştirip kendisine daha çetin düşmanlık sergilemelerinden korkmuş ve durumu siyasi bir evlilik aracılığıyla- bu zorla da olsa; ki öyle görünüyor- kendi lehine çevirmiştir. Orhan Bey bir diğer evliliğini de Bizans imparatorunun kızıyla gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Bizans iç çekişmelere sahne olmaktadır ve görünürde III. Andronikos'un hakimiyeti söz konusuydu. Paleologlara dost olan ve soylu bir aileden gelen Kantekuzenos da yönetimi ele geçirme arzusu taşıyordu. Kaynaklarda yetenekleriyle övülen Kantekuzenos bu arzusunu diplomatik yollarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunun için kızı Teodora'yı Orhan'la evlendirmiş ve Orhan'ın askeri gücünden yararlanmayı ummuştur.⁵⁴ Muhtemelen Orhan da bu sayede Bizans'ın iç işlerine müdahil olarak diplomatik açıdan elini güçlü tutacak malzeme arayışındaydı. Ayrıca Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişinde de Kantekuzenoslarla kurulan bu olumlu ilişkinin etkisi olmuştur.

Orhan'dan sonra tahta geçen I. Murat da atalarının diplomatik geleneğini sürdürmüş ve perçinlemiştir. Bu yolla gerek Hristiyan hanedanlar gerekse de Anadolu beylikleriyle evlilik yolu ilişkiler kurulmuştur.⁵⁵ Sultan I. Murat Bulgaristan'ı haraca bağladıktan sonra Bulgar kralı Şişman'ın kız kardeşi veyahut kızı olduğu rivayet edilen Mara (Tomara) ile evlenmiştir (1376). Bu evlilikten kısa süre sonra yukarıda elçiler hakkında verdiğimiz

⁵² Ahmet Yaşar Ocak, Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi, " Ahilik ve Şeyh Edebalı: Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi Açısından Bir Sorgulama", Kitap Yayınları, İstanbul, 2012, s. 17- 21; Halil İnalçık, Devlet-i Aliyye, C. I, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2016, s. 23.

⁵³ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 24- 27; Hadîdî, a.g.e., s. 41.

⁵⁴ Şerif Baştav, Bizans İmparatorluğu Tarihi Son Devir (1261- 1461), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 28- 42; İnalçık, Kuruluş Dönemi..., s. 62.

⁵⁵ İnalçık, Kuruluş Dönemi..., s. 123.

Çekiç

örnekte belirttiğimiz üzere muntazam bir düğün ile Yıldırım Bayezid'i Germiyan Oğullarının kızı Devletşah Hatun ile evlendirmiştir (1378). Bu sayede Germiyan Oğullarının topraklarının önemli bir kısmı çeyiz yoluyla Osmanlı'ya intikal etmiştir.⁵⁶ Yıldırım Bayezid bir başka siyasi evliliğini Kosova savaşının ardından Sırp kralı I. Lazar'ın kızıyla evlenerek gerçekleştirmiştir. Maria, Olivera veya Despina olarak da adlandırılan bu gelinin Yıldırım Bayezid'i içkiye ve zevk-u sefa alemlerine alıştırdığı da eleştirel bir şekilde dillendirilmiştir.⁵⁷ Burada son olarak Çelebi Mehmet'in Dulkadir Oğullarının kızı Emine Hatun ile ve II. Murat'ın Candarlıoğlu İbrahim Bey'in kızı Hatice Hatun'la evlendiğini söyleyebiliriz.⁵⁸ Osmanlı kızları ise çoğunlukla yerel Anadolu beyliklerine gelin olarak verilmiştir.⁵⁹ Bunun sebebi ise şeriata göre Müslüman bir kadının gayri Müslim bir adamla evlenmesinin mümkün olmamasıyla açıklanabilir. Sonuç olarak siyasi evlilikleri devletler arası ilişkilerin olumlu yönde gelişmesi ve bu sayede müttefik olma yolunda önemli bir adım atılması şeklinde değerlendirebiliriz.

5. Hediyeler / Pişkeşler

Hediyeleşme insanlık tarihinin başlangıcından bu yana gerek bireysel gerekse de devletler arası ilişkilerde vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Hz. Ayşe'den rivayet edilen: "*Rasulullah (s.a.v.), hediye kabul eder ve hediyeye karşılık verir*"⁶⁰ hadisi dikkat çekicidir. Zira Peygamberin aynı zamanda bir devlet başkanı olduğu düşünüldüğünde bu hediyeleşme diplomatik bir vasıtaya dönüşmektedir. Bu noktada diplomatik bir araç olarak hediyeleşmenin devlet kudretini -İslamî gelenekle-yansıtması bakımından bir bağlantının olup olmadığı tespiti muhtaçtır. Bu başlık altında diplomatik bir araç olarak hediyeleşmenin Osmanlı özelinde nasıl olduğunu, hediye türlerini ve bu konuya verilen önemi örnekler üzerinden açıklamaya çalışacağız.

Ertuğrul Bey'in ölümünün ardından Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubad, Osman Bey'e bir elçiyle pek çok armağan göndermiştir. Osman Bey'de hayır ellilik ve beylik liyakatı gördüğünden keskin bir kılıç, nevbet ve sancak yollamıştır. Gönderilen nevbet Osman Bey'in yüce eşiginde vurulmuş, nevbet vurulurken saygı gereği Osman Bey ayağa kalkmıştır. Bundan dolayı bazı Osmanlı hükümdarlarında sefer başlangıcında sultan

⁵⁶ Çağatay Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012, s. 21- 24.

⁵⁷ Uluçay, a.g.e., s. 24; Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 94- 95.

⁵⁸ Uluçay, a.g.e., s. 27- 31.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluçay, a.g.e., s. 22- 37.

⁶⁰ Buhârî, Muhtasarı Tecrid-i Sarîh, (Çev. A. Fevzi Kocaer), Hüner Yayınları, Konya, 2012, s. 336.

Çekiç

kösü vurulduğunda ayağa kalkmak adet olmuştur.⁶¹ Beyliğin Osman Bey'e geçişini kutlamak adına Selçuklulardan elçi ve gerekli hediyelerin geldiğini görmekteyiz. Buradan hareketle cenaze merasimleri ve akabinde gerçekleşen yönetim değişikliğinde bu şekilde hediyeleşmenin olduğunu söyleyebiliriz.

Sultan I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid'e, Germiyan Oğullarının kızını nikahladığı düğünde sunulan hediyeler kaynaklarda açıkça zikredilmektedir. Düğün öncesi yapılan görüşmede Germiyan Oğullarının elçisi olarak gördüğümüz İshak Fakı "*Sultan Murad Gazi'ye geliüb iyü atlar, pişkeşler getürdi. Ol zamanda Anadolu'da altın gümüş az olurdu. Muteber olan Tonuzlu'da alemlî ak bezler olurdu. İshak Fakı ol Tonuzlu'nun bezlerinden dahi mübalağa pişkeş getürmişdi. Akabinde Sultan Murat Han hediyeleri kabul etti ve " kavl ü kararı muhkem berkitdiler".*⁶² Düğünün hazırlıkları tamam olduğunda "*Sultan Murad Gazi dahi etrafun beğlerine okuyucılar gönderüb, Karamanoğlu'nı ve Hamidoğlu'nı ve Menteşaoğlu'nı ve Saruhanoğlu'nı ve Tekeoğlu'nı ve Kastamonî'de İsfendiyar'ı ve Mısır Sultanını düğüne okudılar. Ve kendü vilayetinde olan sancak beğlerin dahi temamet okudılar. Andan sonra düğüne başladılar. Etrafun beğlerinden ilçilerle saçular ve tuhfeler gelmeğe başladı. İyü atlar ve katarla develer ve dürlü dürlü acayib ve garayib tuhfeler getürdiler ki, kıyasın Allah bilür. Ahir Evrenoz Gazi dahi pişkeş getürdi...Yüz mahub oğlan, yüz kız-oğlan cariyeye...her oğlanun elinde altundan ve gümüşden tebsiler ve altun tebsiniün içinde gümüşden istevret tolu ve gümüş tebsiniün içinde kızıl filori tolu. Bi'l cümle bir vechile saçu getürdi ki etrafun beğleri mütehayyir kaldılar."*⁶³ "*Amma Evrenez Gazi'nün dahi peşkeşleri ilerü geldi. Evvel yüz kız ve yüz oğlan cariyeye. Amma on oğlanun elinde on gümüş tepsi, içi dolu filori. Ve onunun dahi elinde on altun tebsi, içi dolu istevret. Ve sekseni elinde gümüş maşrabalar ve mevcüş ibrikler".*⁶⁴ Bu örneklerden hareketle sunulan hediyeler şunlardır: kız ve erkek cariyeler, kumaşlar, altın ve gümüş (tepsiler), kızıl filoriler, gümüş maşrapalar- ibrikler ve dikkat çeken hediye ise muhtemel olarak istavrit (istevret) balığının içi temizlenerek altın veya gümüşle doldurulup takdim edilmesidir.

Bir diğer hediyeleşme örneğini Yıldırım Bayezid'in Kosova savaşının ardından tahta çıkmasıyla görmekteyiz. Hadîdî bu olayı eserinde şu şekilde anlatmaktadır:

⁶¹ Şükrullah Efendi, Behçetü't Tevârih, (Çev. Hasan Almaz), Mostar Yayınları, İstanbul, 2013, s. 377- 379; Necdet Öztürk, 14- 15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi Devlet Düzeni Sosyal Hayat, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2014, s. 114; Rudi P. Lindner, Osmanlı Tarih Öncesi, (Çev. Ayda Arel), Kitap Yayınları, İstanbul, 2008, s. 95- 96.

⁶² Mehmed Neşri, a.g.e., s. 205.

⁶³ Mehmed Neşri, a.g.e., s. 205- 207.

⁶⁴ Aşıkpaşazâde, a.g.e., s. 80.

Çekiç

*"İşidün yine bir şirin hikayet, Ki ravi böyle kılmışdur rivayet
O dem kim Yıldırım han laz elini, Alup bazı kırıp kafirlerini
Beğ olmuşidi Lazun ellerine, O serdar idi Lazun leşkerine
Meğer kim ol zamanda Yıldırım han, Geçüp tahta yeni olmuşdi sultan
Mübarek-bad tahta elçi saldı, Alup peşkeşler elçi şaha geldi
Makamın gösterirler elçi kondu, Çekildi peşkeş mektup okundu".⁶⁵*

Bu veciz deyişten de anlaşıldığı üzere Kosova zaferinin ardından Sırp kralının, Yıldırım Bayezid'e uzlaşma için hediyeler sunup mektup gönderdiği nakledilmektedir.

Hediyeleşmelerle ilgili dikkat çekici bir pasajı da İbn Tagrıberdi'de görmekteyiz: "839 yılı Safer ayında (Ağustos/ Eylül 1435) Timurlenk'in oğlu Şahruh'un, kendi ülkesindeki naibleri olarak telakki ettiği Osmanoğlu Murat Bey, Karamanoğlu İbrahim Bey, Karayülük ve oğulları, Dulgadiroğlu Nasıruddin'e elçiler gönderdiği, hepsinin onun gönderdiği hilatı giydiği haberi Sultan'a gelince, üzüntüsünden kahroldu. Özellikle de Osmanoğlu'nun bu hilatı giymesi ona çok ağır geldi; ama başka bir rivayete göre Osmanoğlu bu hilatı sırf onunla (Şahruh'la) alay etmek için giymiş. Hem elbiseyi giy hem de böbürlen!".⁶⁶ Bu anlatı gerçekten çok ilginçtir. Birincisi Osmanlı'da dahil olmak üzere Şahruh Anadolu beyliklerini kendisine tabi olarak görmektedir. Bir diğer önemli nokta Sultan II. Murat'ın hilatı giymesiyle Şahruh niçin kendisiyle alay edildiğini düşünmüştür? Burada galiba Şahruh Anadolu ülkesinin beylerini tabiiyetlikleri noktasında denemek için bir hilat göndermiş. II. Murat da bu hilatı elçinin önünde hafife alarak giymiş olmalı ki, doğal olarak bu durum Şahruh'un zoruna gitmiş. Bu örnekten çalışmamız gereğince çıkaracağımız sonuç hediye olarak gönderilen bir hilatı giymek sadece gönderen tarafın gururunu okşamaya yaramıyor, bu aynı zamanda hilatı giyinirken takılan tavırla eşdeğer olarak siyaseten küçümsemeye de yarıyor. Bu seçili örneklerde görüldüğü gibi devletler/hanedanlar arası ilişkilerde hediyeleşme önemli bir yer tutmaktadır. Gönderilen hediyelerin mahiyeti, hediyeleri kabul esnasında içerisinde bulunan davranışlar siyaseten iyi ilişkilere zemin hazırlamakla birlikte, ilişkilerin bozulmasına da sebebiyet vermektedir.

Sonuç

⁶⁵ Hadîdî, a.g.e., s. 105.

⁶⁶ İbn Tagrıberdi, En- Nücûmu'z- Zâhire, (Çev. Ahsen Batur), Selenga Yayınları, İstanbul, 2013, s. 488.

Çekiç

Tarih yazımının artık daha akılcı ve sınanabilir hale dönüşmesi Osmanlı'nın beylikten devlete ve sonra imparatorluğa dönüşme sürecinde, onun diplomasi yeteneği üzerine çalışmamızda teşvik edici olmuştur. İmparatorluk payesine ulaşabilmiş bir yapılanmanın bu seviyeye nasıl ulaştığı tarihi sürekliliği içerisinde araştırılmaya muhtaçtır. Kanaatimce Osmanlı'nın erken dönemleri diplomasi ve uygulanabilirliği bakımından yeterince tasvir edilmediği sürece, imparatorlaşma sürecinin bir kanalı farazi şeylerle açıklanmak zorunda kalacaktır. Bu durumda da "geçici veya (Osmanlı özelinde) beylik diplomasi"⁶⁷ tabiriyle tek yönlü ve günümüz bakış açısıyla indirgemeci bir yaklaşım içerisine girilecektir. Bu kısa çalışma sonrasında tartışmaya değer gördüğüm bir mevzu beylik diplomasi tabiridir. Bu tabirle daimi elçiliklerin olmadığı vurgusu üzerinde durulmakta ama genelleme noktasında beylik diplomasi kara düzen devlet yönetimi olarak da hafife alınmaktadır. Kalıcı menfaatler adına verilen uğraşta elçilerin daimi olmayışı "diplomasinin geçiciliği" sonucunu her önermede doğrulamaz. Belki de burada kavram ve onun eksik/muğlak algılanmasıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Buna rağmen beylik diplomasisinin tamamen yanlış bir tabir olmadığı ve öyle algılanmadığını da şu rivayetten anlıyoruz: "*Karamanoğlu zebun olub aman dileyib elçi gönderüb tenezzül etdi, kabul itmediler ilçisini kovdılar.....Sultan Murad dahi gelsün elim öpsün; tenezzül eylesin, ikliminü giri kendüye vireyim dedi.*"⁶⁸ I. Murat'ın el öptürmek istemesi bu tabirin kavram olarak kurumsallaşmanın gerisini yansıttığı gerçeğini vurgulamaktadır ki bu doğrudur. Fakat sonuç itibarıyla tarihi süreçleri açıklamada kavramsallaştırma her zaman kapsayıcı olmayabiliyor.

Osmanlı tarihini kuruluştan kurumsallaşmaya/imparatorlaşmaya değin açıklarken kurgulanan diplomasi ve bunun araçları üzerinde durmamız gerekecektir. Elçilerin etkin rolleri Osmanlı diplomasisinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bunlar daimi elçiler olmasa da barışın ya da savaşın başlangıç noktasını pek ala kestirebilmekteydiler. Davranışları gereği kimi zamanlarda casus oldukları da görülmektedir. Elçi teşrifatına gösterilen ihtimamsa hiç kuşkusuz kendi siyasetini şansa bırakmayan Osmanlı'nın bilinçli tercihidir. Mektuplar ve antlaşmalar da Osmanlı diplomasisine yön veren önemli araçlardır. Mektuplar sayesinde hükümdarlar kendi ağızlarından muhataplarına seslenebilmekte ve bu ses bazen uzlaşma zeminine hatlar kurarken bazen de savaşın soğuk söylemini taşıyabilmekteydi. Antlaşmalara baktığımızdaysa metinlerin mahiyeti çoğu zaman Osmanlı'nın diplomatik yönden elinin nasıl güçlü olduğunu vurgulamasıyla sonuçlanıyordu.

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bülent Arı, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?*, (Ed. A. Nuri Yurdusev), Palgrave Macmillan, Ankara, 2004, p. 36- 65.

⁶⁸ Mehmed Neşrî, a.g.e., s. 233.

Çekiç

Hediyeleşme Osmanlı diplomasisinde her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Yukarıda geçen örneklerde görüldüğü üzere maddi değeri yüksek hediyelerin revaç bulması devlete sağladığı katkı içindir. Zira "daire-i adalet" sistemine göre devlet olarak ayakta kalabilme adına -kendini sınavan- her Doğu İslam devleti hazinesinin dolu olmasına dikkat eder. Ayrıca diplomaside önemli bir araçta hükümdarın tutumudur. II. Murat'ın hilat giyerken Şahruh'a ithafen takındığı alaycı tavır iğneleyici dille yazılmış bir mektuptan aşağı kalır değildir.

Siyasî evliliklerde devlet ilişkilerini iyi tutmak adına sıkça başvurulan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Makaledeki örnekler için kroniklerdeki rivayetler esas alındığından bazı padişahlar (I. Murat-Yıldırım Bayezid) diğerlerine oranla daha çok zikredilmiştir. Bu durumda tarihsel seçicilik şahsımdan ziyade kronik yazarlarına aittir.

Sonuç olarak bu mütevâzı çalışmamızda Osmanlı'nın beylikten imparatorluğa evrildiği süreci, diplomasi ve diplomaside kullanılan araçlar üzerinden açıklamaya çalıştık. Böylece Osmanlı siyasî düşüncesinin büyük devlet olabilme hedefine yönelik olduğunu ve bu hedefine de bir açıdan diplomasi yoluyla ulaştığını ortaya koyduk.

Çekiç

Kaynaklar

ARI, B. (2004). "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?, Ed. A. Nuri Yurdusev, Palgrave Macmillan, Ankara, p. 36- 65.

AŞIKPAŞAZÂDE, (2013). *Menâkıb-ı Âl-i Osman*, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

BAŞTAV, Ş., (1989). *Bizans İmparatorluğu Tarihi Son Devir (1261- 1461)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

BOZKURT, N., (2004). "Mektup", DİA, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 13- 14.

BUHÂRÎ, (2012). *Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh*, Çev. A. Fevzi Kocaer, Hüner Yayınları, Konya.

DENNİS, G. T., (1967). " 1403 Tarihli Bizans - Türk Antlaşması", (Çev. Melek Delilbaşı), Orientalia Christiana Periodica, Vol. XXXIII, s. 153-166.

DİVİTÇİOĞLU, S., (1996). *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Eren Yayınları, İstanbul.

DUKAS, (2012). *Kronik 1341- 1462*, Çev. V. Mirmiroğlu, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

EMECEN, F. (2016). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Timaş yayınları, İstanbul.

FAYDA, M., (1988). "Ahidnâme", DİA, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 535- 536.

FERİDUN AHMED BEY, (H.1264- 1265 /M. 1848- 1849). *Münşeatü's-Selâtin*, C. 1, Takvimhane-i Amire, İstanbul.

FLEET, K., (2009). *Erken Osmanlı Döneminde Türk- Ceneviz Ticareti*, Çev. Özkan Akpınar, İş Bankası Yayınları, İstanbul.

HADÎDÎ, (2015). *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

Çekiç

HASAN-I RUMÎ, (2006). *Ahsenü't- Tevârih*, (Çev. Mürsel Öztürk), TTK, Ankara.

HEYD, W., (2000). *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. E. Ziya Karal), TTK, Ankara.

İBN ARABŞAH, (2012). *Acâibu'l- Makdûr*, (Çev. Ahsen Batur), Selenga Yayınları, İstanbul.

İBN TAGRİBERDÎ, (2013). *En- Nücûmu'z- Zâhire*, Çev. Ahsen Batur, Selenga Yayınları, İstanbul.

İBNÜ'T- TİKTAKA EL- FAHRÎ, (2016). *Devlet İdaresi, Halifeler, Vezirler Tarihi (M. 632- 1258)*, (Çev. Ramazan Şeşen), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

İDRİS-İ BİTLİSÎ, (2008). *Heşt Bihişt*, (Haz. Mehmet Karataş - Selim Kaya - Yaşar Baş), C. I, Betav Yayınları, Ankara.

İNALCIK, H., (2011). *Kuruluş Dönemi (1300- 1481) Osmanlı Sultanları*, İSAM, İstanbul.

İNALCIK, H., (2016). *Devlet-i Aliyye*, C. I, İş Bankası Yayınları, İstanbul.

İPŞİRLİ, M., (1995). "Elçi", DİA, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 3- 15.

KAMALOV, İ. VE MİRGALİYEV, İ., (Kış 2008). "Altın Orda - Osmanlı Münasebetleri", Akademik Bakış, C 2, S 3, s. 187- 198.

KEMALPAŞAZÂDE, (1991). *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Şerafettin Turan, C. 1, TTK, Ankara.

KEMALPAŞAZÂDE, (1991). *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz. Şerafettin Turan, C. 2, TTK, Ankara.

KILIÇ, Ş., (2013). *Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora)*, İthaki Yayınları, İstanbul.

KODAMAN, T. VE AKÇAY, E. Y., (Aralık 2010). "Kuruluştan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S 22, s. 75-92.

KÖPRÜLÜ, F., (2012). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Çekiç

KÖSE, M. Z., (2010). *1600-1630 Osmanlı Devleti ve Venedik Akdeniz'de Rekabet ve Ticaret*, Giza Yayınları, İstanbul.

KURTARAN, U., (Güz 2015). *"Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme"*, OTAM, S 38, s. 107-139.

KÜTÜKOĞLU, M., (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

LİNDNER, R. P., (2008). *Osmanlı Tarih Öncesi*, Çev. Ayda Arel, Kitap Yayınları, İstanbul.

MEHMED NEŞRÎ, (1995). *Kitâb-ı Cihan- Nümâ*, Yay. F. Reşit Unat- M. Altay Köymen, C. 1, TTK, Ankara.

NİZAMÜDDİN ŞÂMÎ, (1987). *Zafernâme*, Çev. Necati Lugal, TTK, Ankara.

OCAK, A. Y., (2012). *"Ahilik ve Şeyh Edebali: Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi Açısından Bir Sorgulama"*, Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi, Kitap Yayınları, İstanbul, s. 13- 22.

ORUÇ BEY, (2014). *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz. Necdet Öztürk), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, N., (2014). *14- 15. Asır Osmanlı Kültür Tarihi Devlet Düzeni Sosyal Hayat*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

PEDANI, M. P., (2011). *"Osmanlı Padişahının Adına" İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar*, Çev. Elis Yıldırım, TTK, Ankara.

SPREMIÇ, M., (1983). *"XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'nin Şarkta Ödediği Haraçlar"*, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Belleten, C XLVII, S 185, s. 363- 390.

ŞÜKRULLAH EFENDİ, (2013). *Behçetü't Tevârîh*, Çev. Hasan Almaz, Mostar Yayınları, İstanbul.

Çekiç

ULUÇAY, Ç., (2012). *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İ. H., (2011). *Osmanlı Tarihi*, C. 1, TTK, Ankara.

YİĞİT, İ., (2015). *Memlûkler H.648-923/M.1250-1517*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.